

JUHOS-KISS JÁNOS

Hoppál Mihálllyal

A néprajztudományok kandidátusa. Született Kassán, 1942. október 31-én. Főbb munkái: Egy falu kommunikációs rendszere, 1970; A tér, a közösség és a kommunikáció, 1977; Shamanism in Eurasia, szerk., 1984; Tulipán és szív. Szerelmi jelképek a magyar népművészetben, 1990; Jelképtár (Jankovics Marcellal, Nagy Andrással és Szemadám Györggyel), 1990; Sámánok, 1994; Vogul Folklore, 1995. Jelenleg az Európai Folklor Intézet igazgatója.

Frederico Mayor, az UNESCO főigazgatója felvetette, hogy Bartók és Kodály hazájában alapítani kellene egy folklór központot, aminek az lenne a célja, hogy példát mutasson, hogyan lehet és kell összegyűjteni, megőrizni a hagyományos életforma, a folklór emlékeit. A bartóki modell példa lehet arra, hogyan lehet a folklórt akár a modern művészetbe áttemelni, vagy ahogyan a táncház példája mutatja, a mai városi életbe is átmenteni. Párizsban az UNESCO-ban rájöttek arra, nagyon fontos a tárgyi kultúra megmentése — erre külön programot alapítottak. Ez a világörökség, amelynek keretében várakat, kastélyokat, templomokat mentenek meg, de emellett arra is figyelmet kell fordítani, hogy a szellemi kultúra kincseit és megismételhetetlen alkotásait, amilyen például a szájhagyomány is: meg kell őrizni. Nagyon sok népnek, különösen Belső-Ázsiában, Kínában, vagy Óceániában nincs írásbeliségük. Csak a szájhagyomány őrzi történetüket, mondáikat, amelyek a saját eredetükre vonatkoznak, tehát mindennek nagy jelentősége van. Nem beszélve arról, hogy ez egy csodálatos költészet, a szóbeli művészetnek legkifinomultabb foka. Ez az emberiség közös kultúrkincse, ha ez elvész, mintha egy pótolhatatlan, világméretű könyvtár veszne el.

Nálunk, a kisebbségek helyzete többé-kevésbé megoldott. Szomszédainknál a magyar és más anyanyelvűek státusza megoldatlan. Szlovákiában a Beneš-i dekrétumok még mindig a háború utáni időkre, évtizedekre emlékeztetnek.

1945 után én magam is a Beneš-i dekrétumok hatására kerültem át szülőhelyemről, Kassáról — Magyarországra. Nagyszüleimnél, keresztanyámnál és anyám húgánál voltam, ők adtak át a határnál formálisan, anyám nem mehetett át, ők nem jöhettek ide. Egyszerűen átadtak, ezt még meg lehetett csinálni. Lényegében ebben a térségben az elmúlt száz évben valamilyen politikai célra felhasználható volt, hogy ki milyen nyelven beszél. Ez egészen elképesztő, de úgy látszik, a történelem kereke így forog. A 19. századnak a nyelvkérdés és az etnikai hovatartozás kérdése központi problémája volt, ami nem volt igazán probléma a korábbi évszázadokban, amikor sokkal nyitottabbak voltak a különféle népek egymás iránt.

Jelenleg a világon több mint háromszáz országban több mint háromezer nyelven beszélnek. Ön az indoeurópai nyelvcsaládok, az uráli, altáji, mongol nyelvcsaládokat beszélők között is megfordult. Többször járt a török nyelveket beszélők között, az oguz nyelvterületeken: türkmén, azerbajdzsán, oszmán-török stb., a kipcak nyelveket beszélő baskír, kazah és a jakutoknál is volt...

...asszimilálódtak, vagy nyelvük teljesen kihalt, mint a vot nyelv.

Most legutóbb Helsinkiben jártam, ahol immáron harmadszor rendezték meg a finnugor nyelveket beszélő népek világkongresszusát. Ez elsősorban vagy alapvetően politikai szervezet vagy összejövetel. Magyarországot is az államelnök képviselte, ott volt Lennart Meri észtl. elnök, akivel a hetvenes években, amikor mint író itt járt Magyarországon, több héten keresztül több filmet is forgattunk közösen, én voltam a magyar szakértő. Az osztyákokról több napig tartó medve-ünnepet vett fel. A ceremónián két sámán is részt vett ezen a medve-ünnepen, az egyik sámánt, mivel távolabb lakott, felvették arra a hajócskára, amivel elhajóztak a helyszínről. A hangmérnök arra lett figyelmes, hogy hajnalban a sámán magában énekelget. Bekapcsolta a magnetofonját, és több órás éneket vett fel. Az ünnep több napon át tartott, és mondjuk, olyan negyven órányi felvételt vettek fel, ez azt jelentette, hogy aztán le kellett volna írni is, csak hát nagyon nehéz volt olyan szakembert találni, aki ezt a dialektust értve, pontosan le tudná jegyezni ezeket a nagyon hosszú, ráadásul rituális szövegeket. Éppen ez az, amivel a folklóristának a 20. század elején szembe kell néznie. Ugyanez a hétköznapi emberek problémája, úgymond a politikusoké is, hogy hogyan lehet még megmenteni e kis népek nyelvét egyáltalán, amelyet már az élő nyelv szintjén se nagyon használnak, hiszen már a mai generációk szülei is orosz iskolákban tanultak, s ha látták is valamiképpen a régi életformát, nyelvhasználatuk már sokkal inkább eloroszosodott...

Az előbb említett osztyák nép köréből való felszólaló mondta, nincs szükség már az ő osztyák nyelvükre, ők már mindannyian otthon is oroszul beszélnek, és csodálatos, hogy van ez a összekötő nyelv, az orosz. Az eloroszosítási gondolkodásmódot adta elő, amit annak idején, a „szép szovjet időkben” beléjük neveltek. Ugyanakkor meg sem említette, hogy a medve-ünnepnek, e négy napos „ősi színhátnak” a jelentősége és társadalmi funkciója az, hogy megmenti egy nép tudatát a teljes eltűnéstől. Sokra tartott, tisztelt kollegám, Schmidt Éva ott él ezek között a népek között, nemcsak megmenti az osztyák nyelvet és népköltészetet, a csodálatos hősepikát, hanem a következő nemzedéket meg is tanítja arra, hogyan lehet még korszerűbb módon gyűjteni; azonnal mindent számítógépbe írnak, és így legalább a jövő századok számára is megmarad egy nyelv, amely egyébként kipusztulásra lenne ítélve. A medve-szertartási ünnepeknek nemcsak költői, hanem hihetetlenül nagy kultúrtörténeti értékük is van, később ezeket a fragmentumokat lehet majd felhasználni a nagy összehasonlító munkákban, illetve ezek a hősepikák a későbbiekben összevethetők lesznek távolabbi párhuzamok keresésekor például a törökség ősepikájával, még távolabbi iráni epikus énekekkel. Amin most dolgozom, külföldi kollegáimmal egyetemben, nagyon érdekes és nagy lélegzetű vállalkozás, az *Uráli népek mitológiai szótára*, ezt már több éve csináljuk (mondjuk, tizenöt-húsz ember), és azt tervezzük, hogy minden kis uráli nép-

nek egy-egy képviselője legyen, lehetőleg helyi tudós, megíratjuk velük a saját mitológiájukat.

A napokban egy tévé-műsorban láttam, hogy teljes körű autonómiát kaptak a finnországi svédek, közelebb hozánk a szlovéniai magyarok...

Aki járt Finnországban, annak elsőként szemébe ötlük, hogy minden kiírás kétnyelvű: finn és svéd. A svéd kisebbség nagyon kis létszámú, talán az ország hat százaléka, de kulturálisan erősen befolyásos, s nagyon érdekes, csak azért is, mert régebben a svédek voltak az elnyomók. A finnek most jó példát mutatnak Európa népeinek! Az az igazság, hogy itt Közép-Európában is ezt kellene elérni, ugyanis ott senkit sem sért, az iskolában egyébként mindenkinek kötelező svédül is megtanulni. Egy másik nyelv megtanulása igenis gazdagítja a gyermek gondolkozását. Ahány nyelvet beszélsz, annyi ember vagy. Balassi Bálint a 16. században kilenc nyelven beszélt, miközben karddal és tollal védte a nyugat-európai kultúrát, keresztény/keresztényiséget. A századok folyamán Zrínyi, Berzsenyi, Csokonai, Vörösmarty, Petőfi is nemcsak nyelvtudásukkal voltak európaiak, hanem európai szellemiséggel és kultúrával felvértezve küzdöttek, s megtorpanásra kényszerítették a terjeszkedő Keletet. Egészséges kölcsönhatás volt a népköltészet és a műköltészet között. Petőfi *Egy gondolat bánt engemet* című forradalmi versében a harc mezején való elesését is megjósolta. Akkor Európa földrajzi területének három százalékát jelentette hazánk, ma csupán egy százalékát teszi ki. Akkor Európa hivatalos nyelve — anyanyelve — a latin volt, Magyarországnak is 1844-ig.

Megemlíteném az Ön által szerkesztett Folklór sorozat egy kiadványának címét: Apasa fia mega világszépe, török népmesék; Ezen Vöfi Könyv a Karsai Mihályé – Vőfélykönyv Székről; Bosnyák Sándor: Mit láték álmomban; Kocsis Rózsi: Nyitott könyv a lelkem.

Az Örökség sorozatunkban megjelentettük Kótyuk Erzsébet *A népi gyógyítás hagyományai egy kárpátaljai magyar faluban*. Továbbá Pócs Évának, aki a magyar néphitnek jeles kutatója, a pécsi egyetem tanára, tanítványaival együtt egy nagyon szép gyűjtést végzett két csíki faluban, a néphitét a mai állapotában örökítették meg. Ezenkívül idegen nyelven is publikálunk. 2000 tavaszán jelenik meg egy nagy, ezer oldalas munka, Vargyas Lajosnak a felvidéki Áj falu zenei életét bemutató monográfiája, ami egyedülálló az európai népzene kutatás történetében, mert nem készült ez idáig soha olyan munka, amely egy falu teljes zenei anyagát bemutatná illetve megörökítené. Az Európai Folklór Intézet az ilyen értékes munkák megjelentetését segíti. Bartók nyomában járt egy fiatal kutató, Sípos János, aki tulajdonképpen a nagy zeneszerző és népzene kutató anatóliai török népdalgyűjtését folytatta. Ezt az anyagot is megjelentetjük angol nyelvű könyvsorozatunkban.

Az Európai Folklór Intézet megjelentetett egy tíz füzetből álló magyar nyelvű kiadványt, amelyben az UNESCO közgyűlésen és konferenciákon elhangzott tanulmányokat, dokumentumokat ad közre, amelyek a hagyományos kultúra és a folklór jogi védelmében fogalmazódtak meg. Más UNESCO határozatok az „élő emberi értékek” rendszeréről szólnak, ami tulajdonképpen a magyar népművészet mestereinek megfelelő díj adásának, javadalmazásá-

nak s megbecsülésének a gondolata is. Most Paczolay Gyula hetvenéves évfordulója alkalmával és néprajzi munkásságának (Paczolay Gyula az egyetlen magyar folklorista, aki mind a nemzetközi finnugorista, mind a folklorista kongresszusokon rendszeresen részt vesz, publikál; a lengyel-magyar, észt-magyar, japán-magyar konferenciák megbecsült szerzője.) az elismeréséért megalapítottuk a Paczolay Gyula Európai Folklor-díjat, amit most 2001 januárjában Erdélyi Zsuzsanna is megkapott. Az UNESCO-ban nemrég jöttek rá, hogy a régi hagyományok mestereit világméreteken meg kéne menteni, mert ahogyan ott elhangzott, egy-egy ilyen mester halálával egy egész tudásvilág tűnik el, nem beszélve azokról a mesterségbeli fogásokról, amelyeket csak a gyakorlatban lehet átörökíteni.

Az előbb kihagyta a Communicationes sorozatból az Ön írását, legalább most említsük meg.

Igen, ebben a kis füzetsorozatban lesz néhány tanulmányom, ami a lokális kultúra fontosságáról és megbecsüléséről szól. Az egységesülő világban igazából a helyi kultúrák azok, amelyek felértékelődnek. A helyi hagyományok olyan különlegességeket, olyan színeket őriznek meg, olyan folklorisztikus tudásanyagot, ami a közösség túlélését biztosítja, azon a kis területen belül. Ez egyben azt is jelenti, hogy azokat a helyi füveket ismerik, amelyek a legjobban segítik az emberek és állatokat gyógyítását; a helyi építőanyagokat használják, vagyis nem kizsákmányolják a környezetet, hanem együtt élnek vele.

Ezelőtt tizenkét évvel ezt írta: „A szimbólumok pszichogenézisének teljes megértéséhez még hosszú út vezet.” A megismerése hosszú és fáradságos útján meddig jutottunk?

Nem tudunk mindent. A sziklarajzokon látható szimbólumok azok az első jelek, amelyeket az emberiség annak idején használt, illetve azoknak a barlangoknak festményei, amelyeknek egy részét ma is elzárják a látogatóktól, hogy ne romoljon az állaga. Szinte hihetetlen, olyan finoman kidolgozottak ezek a képek, azokban a sötét barlangokban, hogy ma nem is tudjuk elképzelni, hogy hogyan festették, amikor most a képek csak villanynál láthatók. Mégsem ez a fő probléma, hanem az, hogy ez a képanyag nagyon limitált, ugyanakkor időben elég jól behatárolt, és az emberiség fejlődése nem akkor kezdődött, hanem ez már valaminek a végeredménye. Tehát ez az emberiségnek már az a korszaka, amikor biztos, hogy volt nyelv, biztos voltak rítusok, és mint látjuk a vizuális művészet is kialakult. Még nagyon sok kutatnivaló van, és igazából soha nem fogjuk megtudni, hogy mi is volt azokban a „nagy időkben”. Például a hallucinációt keltő anyagoknak a megjelenése éppen a sámánizmus kezdetével kapcsolatos; az inkáknál a hajnalka és más növények, a dohány és az italok; hogy ezek milyen hatást gyakoroltak az emberi gondolkodás fejlődésére, illetve a szimbólumok kialakulásának folyamatára: nem tudjuk. Bizonyára ezeket csak szűk körben adták tovább a sámánok, a papok, és a szertartás vezetői használhatták; ebből alakulhattak ki a különféle mítoszok és azok jellegzetes szimbolikája, ami például a túlvilági utazásokkal

van kapcsolatban, a megvilágosulással, a tudás megszerzésével. Különböző területeken nagyon sok kutatásra van még szükség, illetve hipotézisek sorozatát fogják újra a tudós nemzedékek felállítani. Mindenesetre ezek lenyomatai a jelképek, és ezért is próbáltuk úgy összeállítani a *Jelképtár* kötetét (nemcsak azért, hogy sok kép legyen benne), hanem azért, hogy belevegyítsük a népművészeti szimbólumokat is, mert az nagyon szép hogy a „magas művészetben” ilyen-olyan szimbólumokat használtak, de meg kell látnunk azt is, hogy azok is mindig visszamennek a szélesebb, erős, népi gyökerekhez. A magyar népművészet, illetve minden népművészet, különösen a Kárpát-medencében nagyon gazdag. Már többször is igyekeztünk bizonyítani, hogy a paraszti világban ezeket a szimbólumokat nem véletlenül tették rá a ládákra, a hímzésekre, a ruhákra. Széken például, jól emlékszem, amikor első alkalomkor ott jártam, és ez nagy élmény volt a számomra, egy fiatalasszony és az idősebbik éppen temetésre készültek, kiválasztották a lájbik közül, hogy melyik az a színkombináció a sok közül (főleg a lájbi vállrózsáin), amelyik arra az alkalomra tökéletesen megfelel: rokon, távoli rokon, de mégsem annyira távoli, özvegy asszony vagy nem az. Egy fiatal néprajzosnak ez nagy élmény volt, hogy ezek a finom részletek még léteznek, és hogy ez valóban egy jelrendszer, valóban egy nyelvezet, amelyben megtiszteljük a másikat. Ez azért nagy dolog, mert ha egy kicsit hozzá tudunk járulni a magyar kultúra jelképanyelvének a jobb megismeréséhez, akkor már tettünk valamit, s ott bizonyos fogózkodókat találnak azok az emberek is, akik érdeklődnek és szeretik a hagyományokat. Szerzőtársaimmal: Jankovics Marcellal, Szemadám Györggyel és Nagy Andrással együtt, most készítjük a *Jelképtár* új, bővített kiadását.

Újra Öntől idézek: „A jelkép- és hiedelemrendszer, a világvélemény megismerése az ember számára egyúttal a kultúrához tartozó értékrend elfogadását is jelenti...”

Igen. Nagyon fontosnak tartom, hogy világosan lássuk a kultúrák életében, a civilizációk életében, az országok és a népek életében, ha úgy tetszik, két fontos folyamat zajlik egyszerre. Az egyik az egy állandó megújulásnak a folyamata, hogy mindig újabb és újabb kulturális elemeket, lehetőségeket, felfedezéseket, technikai vívmányokat épít bele a mindennapi életbe, magának a népek és kultúrájának életébe. Ezzel párhuzamosan van egy másik belső törekvése minden kultúrának, ez pedig az önazonosság megőrzésének a folyamata. Ehhez szükséges az, hogy legyenek olyan visszatérő motívumai, jelképei, jelei — ilyen például a nyelv rendszere — amelyik biztosítja ezt a folyamatot. Tehát a jelképekre többek között azért is szükség van, mert ezek bizonyosságok arra nézve, hogy már ősünk közül jó néhányan használták azokat a jelképcsoportokat, amelyeket ma is látunk. Nem véletlen például, hogy kitalálták a címernek az ötletét! Ilyen a totem, hogy akik a totemhez tartoznak, azok egy család leszármazási ágához tartoznak. Ezek azok az apró kulturális technikák, amelyeket az emberiség kidolgozott, és használt évszázadokon keresztül, mert beváltak. Tehát, ezért kell

ragaszkodni, többek között például a Szent Koronához... A korona eredeti jelentése perzsául *Kvarenah*, „dicsfény”. Ez nagyon fontos!

Érdekelne, mi lehetett az a belső indítatása, hogy aztán eljutott a világ legtávolabbi pontján élő népekhez is?

Kezdjük talán azzal, hogy én pataki diák voltam, vagyis, hogy vagyok, mert egy pataki diák, aki Sárospatakon járt a református kollégium utódaként felállított gimnáziumban, az soha nem mondja ezt múlt időben, mert ez egy állapot. Ott minden évben a diákoknak pályázatokat írtak ki. Nagyon kíváncsi lennék, ha egyszer megtalálhatnám *A pataki diákok a '48-as forradalomban* című dolgozatomat. Már abban is egy kis kutatást kellett végezni, úgy látszik, hogy ez valahogy megalapozta későbbi érdeklődésemet, mert szívesen kutattam a régi idők emlékeit. Balassa Iván volt abban az időben a sárospataki múzeum és a vár igazgatója; apámmal jó barátságban voltak, és ez is hozzájárult ahhoz, hogy én néprajz szakra jelentkeztem. A szakdolgozatomat a népi gyógyításból írtam, talán azért, mert apám orvos volt. A nyári szünidőben bejártam a Zempléni-hegyeket, és gyűjtöttem a régi népi gyógyítás emlékeit, akkor még a ráolvasások is megvoltak; az anyagból aztán egy kétszáz oldalas szakdolgozat született. Ez vezetett oda, hogy '75-ben a népi gyógyításról egy összefoglalót rendelt tőlem Antall József, aki abban az időben a Magyar Orvostudományi Intézet igazgatója volt. Engem igazából a néphit, a hiedelemvilág érdekelt. Nagy öröm és felismerés volt számomra, hogy a régi szakirodalmat olvasva, az ország legkülönbözőbb területein élő idős emberekkel beszélgetve azt láttam, hogy nem tűntek el ezek a hiedelmek, hanem ott élnek az emberek tudatában, és használják őket. Bizonyos fokig tudattanul is irányítják a viselkedésüket. Ebből kialakítottam azt az elgondolást, hogy a kultúrának vannak olyan részei, amelyek igen nehezen átalakíthatók, igen nehezen kimoshatók az emberek fejéből, és ez éppen a folklór.

Az orvostudomány szerint ez a genetikai kódunkban be van programozva, és ezek a készségek örökölhettek...

Nem tudom, hogy ez genetikailag mennyire és mi módon öröklődik... Mindenesetre bizonyos, hogy egy sor gesztus, hanghordozás, testtartás és sok más öröklődik, illetve a kulturális memória az, ami nagyon fontos kategória. Genetikailag elég nehéz ezt tetten érni, lehet, hogy idővel ez is sikerülni fog, de bizonyos, ha az ember beleszületik egy kultúrába, például a székibe, ahol a csipkeszegiek, a felszegiek és a forrószegiek jól meg tudják különböztetni egymást, a viselet, a mozgás és a járás után. Ugyanígy ha egy olasz beleszületik az ottani gesztusrendszerbe, örökre elsajátítja azt. Ezek a jelrendszerbeli különbségek azok, amelyek elvezettek engem — érdeklődésem korai szakaszában — a szemiotikához, az etnikai jelrendszerek vizsgálatához. Abban az időben, mint minden nyugatról átvett elmélet, ez sem találkozott a marxista ideológia korifeusainak a helyeslésével, de ez engem és néhány barátomat különösebben nem érdekelt, mert mi haladtunk a magunk útján. Azt gondoltuk, hogy ideológia mentesen is tudunk nyilatkozni, különösen

a kultúra fontos kérdéseiről. Például 1972-ben szerveztünk egy konferenciát *A hiedelemrendszer és társadalmi tudat* címmel. A marxista kategória volt a társadalmi tudat, de elé tettük a hiedelemrendszert, mint ideológiailag semleges kifejezést, ami ugyanakkor a modern társadalomtudománynak is terminusa lett. A hazai szociológiai kutatás kibontakoztatásában nagy szerepe volt Szecskő Tamásnak, aki akkor a Tömegkommunikációs Kutató Intézet igazgatója volt, és nagy bátorságról tett tanúbizonyságot. Ő szponzorált számos olyan érdekes konferenciát, amelyek a társadalomtudományok területén új kapukat nyitogattak.

Mondhatjuk, hogy most az Európai Folklor Intézet új frissességet hoz?

Igyekszünk sok újat bevezetni. Mi annak idején egy kicsit érzelmi alapon fordultunk a közösség felé, most ez már egy tudatosan vállalt világtendencia, ezt próbáljuk újra megerősíteni, annak ellenére, hogy az amerikai kultúrának csak a Mc Donalds-os és a coca-colás olcsó része jut el hozzánk, akárcsak más fejlődő országokba, ha nem is mondjuk ezt ki. Azért volt szükség (és van szükség) ilyen kongresszusra, mint amilyen nemrég Helsinkiben volt, mert a finn-ugor területeken hihetetlen gazdag ásványi kincseket tártak fel, s ez azt jelenti, hogy annak a pénznek, ami onnan kiáramlik, ellenértékéből mindent finanszírozni tudnának, de ezek a kis népek alig-alig kapnak vissza valamit. Valahogy azt a modellt kéne követni, amit az amerikai indiánoknak sikerült elérni Kaliforniában. Most máshol is újra ezek a tendenciák erősödnek. Nagyon erős ez az új indián mozgalom, amelyikben már néhány törzs megteremtette az anyagi alapját is, hogy ők bátran felvállalhatják indián voltukat; ez csak Észak-Amerikára vonatkozik. Ezek, akik magukról pontosan tudják, hogy indián leszármazottak, újra erősítik a törzsi kötelékeiket, felkutatják törzstársaikat, leszármazottaikat még akkor is, ha erősen keveredett állapotban vannak, és újra alakítják a törzsi öntudatot, azon az alapon, hogy bizonyos területeket annak idején elcsaltak tőlük a fehérek. Most benyújtják a számlát a milliárdos hasznot bezsebelő bányatársaságoknak az elmúlt száz évre vonatkozó igényeikkel együtt. Sőt, a fiatalabb nemzedékből kiképzik saját értelmiségi előjáróikat. A fejlődésnek újabb szakasza, amikor a lokális identitás megőrzése politikai programmá és politikai gyakorlattá válik.

Ez a helyzet Szibériában is?

Ott még a vadkapitalizmus kialakulásának a korszakát élik; most adják el a régi pártfunkcionáriusok és bányagazdátok azokat a területeket, ahol értékes ásványi kincsek találhatóak. A japánok, amerikaiak, dél-koreaiak és németek vesznek meg mindent, olcsón. De az észak-amerikai indiánok már felvették a kapcsolatot a kelet-szibériai kis népek képviselőivel, s felvilágosítják őket, hogy ne hagyják magukat átvetni, kizsákmányolni, mert ott az olajtársaságok s a nagyon gazdag természeti források kiaknázói ugyanazt a rombolást végzik, mint a századelején Amerikában tették. Jakutia a legjobb példa

erre. A jakutoknál hihetetlenül csodálatos mozgalmak keletkeztek az elmúlt évtizedekben. Meg kell jegyezni, hogy ezeknek a mozgalmaknak egyik szimbolikus figurái a helyi sámánok, akik a folklór és tudás letéteményesei; igenis, helyük van a harmadik évezred elején is.

És most is feláldozzák a fehér lovat!

A szaha-jakut népnek nagyon érdekes nyárközépi ünnepe van, issziáh-nak hívják, ez egy lóáldozattal egybekötött gyönyörű, össznépi ünnep. Ezt a szokást nagyon szépen felújították, mert hosszú évtizedekig be volt tiltva. Képzeljük el, hogy több száz, az ünnep folyamán több ezer ember egyetlen kört alkotva kezefog és együtt énekel. Néhány évvel ezelőtt ott jártunk, és *A sámánok földjén* című filmünkben sok mindent megörökítettünk. Van egy előénekes, s az egész nemzetség kórusban ismétli utána, sőt, az egész törzs egy ritmusra lépeget és énekel. Ez azért fontos, mert itt megérzi az egyén a közösségbe való bekapcsoltságnak a valóságát, és ez a legfontosabb egy ember számára! Ugyanis akkor leszünk egyénileg boldogok, ha tudjuk, hogy hová tartozunk. Milyen az a közösség, amelyekre számíthatunk, mi a neve, mik a jelképei, mint például a jakutok tudják azt — akik egy régi török nép, egyébként mint a szkíták ők is egy csodás szarvastól származtatják magukat —, hogy mi a szent hegy, hogy mit jelent a nemzetség, ahol ezt az ünnepet meg kell rendezni: áldozatot kell bemutatni, és azt is, hogy mi távolról ugyan, de rokonok vagyunk! Mindannyiunknak tudnia kell, hogy mik azok a fontos fogódzók egy kultúrában, ami az embert kiegyensúlyozottá teszi. Rítus, szimbólum, hagyomány nélkül nincs igazi öntudat, nincs igazi honismeret, nincs közösségi érzés, ami egyben etikát is jelent, azt, hogy hogyan viszonyulok a többiekhez, „anyanyelvünk Európájához” s az egész világhoz.